

وضعیت آمار افراد دارای معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن (ارزیابی عملکرد ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۱/۲۸

شماره مسلسل:

۲۱۳۵۵

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

وضعیت آمار افراد دارای معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن
(ارزیابی عملکرد ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان)

نوع گزارش: طرح/لایحه ، راهبردی ، نظارتی ، پیش‌نویس قانونی

نام دفتر:

دفتر مطالعات اجتماعی (گروه رفاه و تأمین اجتماعی)

تهیه و تدوین:

مریم آشور

ناظر علمی:

ریحانه رحمانی پور

ناظر علمی (خارج از مرکز):

رسول صادقی (عضو هیئت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران)

اظهار نظر کننده:

محمدباقر امتی (گروه رفاه و تأمین اجتماعی)

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

سهیل معینی (مدیرعامل انجمن باور و مدیرعامل شبکه تشکل‌های نابینایان و کم‌بینایان (چاوش))،
محمد کمالی (عضو هیئت علمی دانشگاه گروه مدیریت توان‌بخشی دانشگاه ایران)، کامران عاروان
(مدیرعامل جامعه معلولان کشور)، منصور الهوردی زواره (سرپرست دبیرخانه هماهنگی و نظارت بر
قانون حمایت از حقوق معلولان)

گرافیک و صفحه آرایی:

سمیرا صادقی عسکری

ویراستار ادبی:

مژگان کاظمی

واژه‌های کلیدی:

۱. قانون حمایت از حقوق معلولان

۲. سرشماری

۳. مرکز آمار ایران

تاریخ شروع مطالعه: ۱۴۰۳/۱۰/۱۵

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۹
۲. پیشینه.....	۱۰
۲-۱. سوابق مطالعاتی.....	۱۰
۲-۲. سوابق تقنینی.....	۱۳
۲-۳. نگاهت نهادی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان.....	۱۶
۳. وضعیت درج نوع معلولیت در سرشماری های عمومی نفوس و مسکن در ایران پس از انقلاب اسلامی (۱۳۶۵-۱۳۹۵).....	۱۷
۳-۱. عملکرد اجرایی ماده (۱۱) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (مصوب سال ۱۳۸۳).....	۱۷
۳-۲. عملکرد اجرایی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان (مصوب سال ۱۳۹۶).....	۱۸
۴. چالش های اجرایی و تقنینی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان.....	۱۹
۵. جمع بندی و پیشنهادها.....	۲۱
منابع و مأخذ.....	۲۲

فهرست جداول

جدول ۱. اصول و رویه های حاکم بر نظام آماری آمریکا.....	۱۲
جدول ۲. قوانین سرشماری و آمار با تأکید بر آمار افراد دارای معلولیت.....	۱۴
جدول ۳. وضعیت درج معلولیت در سرشماری های عمومی نفوس و مسکن پس از انقلاب.....	۱۷

وضعیت آمار افراد دارای معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن (ارزیابی عملکرد ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان)

Doi: [10.22034/mrc.report.21355](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21355)

چکیده

ناظر بر ماده (۱۱) «قانون جامع حمایت از حقوق معلولان» و ماده (۲۹) «قانون حمایت از حقوق معلولان»، مرکز آمار ایران مکلف به درج تعداد و نوع معلولیت‌ها در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن شده است. با این وجود و با گذشت حدود ۲۱ سال از تصویب این قوانین، آخرین داده‌های سرشماری شده در زمینه افراد دارای معلولیت در کشور، به سرشماری سال ۱۳۹۰ (حدود چهارده سال پیش) برمی‌گردد. این موضوع که به‌طور مشخص حاصل ترک فعل مرکز آمار ایران در اجرای تعهدات قانونی خود در سرشماری سال ۱۳۹۵ بوده است، تاکنون در سرشماری سال ۱۴۰۵ نیز چشم‌انداز اجرایی مطلوبی نداشته است.

فقدان داده‌های آماری افراد دارای معلولیت را می‌توان مصداق بارز طرد یکی از بزرگ‌ترین گروه‌های بی‌قدرت‌شده، از میدان سیاستگذاری اجتماعی دانست. مسئله‌ای که پیامدهای جدی بر سیاستگذاری آموزشی کودکان دارای معلولیت، خدمات سلامت و توان‌بخشی، مناسب‌سازی و دسترس‌پذیری، اشتغال، اجرای تکالیف قانون حمایت از حقوق معلولان، اجرای تعهدات کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت و سایر حوزه‌های حمایتی و رفاهی مرتبط دارد. لذا ورود فوری نهادهای نظارتی (دولت و مجلس) در مقطع کنونی برای تسریع در ایجاد زیرساخت‌های اجرایی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان بیش از هر زمان دیگری ضروری است. در این زمینه دو راهبرد کلیدی برای رفع نقیصه آماری پیشنهاد می‌شود: اول؛ ایجاد زیرساخت‌های اجرایی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان، از جمله: تدوین دستورالعمل ملی برای تجمیع و هم‌رسانی داده‌های معلولیت و دوم؛ ایجاد «سامانه ملی ثبت آمار افراد دارای معلولیت» تا پیش از سرشماری سال ۱۴۰۵ و به موازات آن تشکیل کمیته تعریف یکپارچه معلولیت بین‌بخشی.

بیان / شرح مسئله

سیاستگذاری شواهد محور از مؤلفه‌های اساسی حکمرانی خوب و توسعه پایدار محسوب می‌شود و اتکا بر داده‌های دقیق، به‌روز و قابل مقایسه، نقش تعیین‌کننده‌ای در ارتقای کیفیت تصمیم‌گیری‌های عمومی دارد. در حوزه سیاست‌های اجتماعی مرتبط با افراد دارای معلولیت، داده‌های ملی آماری، یکی از مهم‌ترین ابزارها برای توصیف وضعیت، برش‌های آماری، ارزیابی نیازها و طراحی مداخلات مؤثر است. در این زمینه با وجود تصویب قوانین الزام‌آور مصوب در سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۹۶ و نیز تعهدات ایران در کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، ارزیابی صورت گرفته توسط مرکز پژوهش‌های مجلس حاکی از آن است که روند درج آمار و اطلاعات معلولیت در سرشماری‌های عمومی کشور طی دو دهه گذشته، با ناپیوستگی و ضعف جدی مواجه بوده است.

بنا بر مطالعه انجام شده، آخرین آمار عمومی از افراد دارای معلولیت، به سرشماری سال ۱۳۹۰ بازمی‌گردد و با توجه به حذف سؤال معلولیت در سرشماری ۱۳۹۵، از آن زمان تاکنون هیچ داده ملی سرشماری شده از این گروه جمعیتی موجود نیست. ضمن آنکه این آمار در سرشماری سال ۱۳۹۰ نیز از حیث دقت و استنادپذیری، محل مناقشه قرار داشته است. این موضوع، به‌ویژه در دوره‌ای که نظام آماری کشور به سمت شیوه‌های ثبتي مبنا حرکت کرده است؛ فقدان دسترسی به داده‌های قابل اتکا را برای سیاستگذاری در حوزه‌های مرتبط شدت بخشیده است. افزون بر اینکه وابستگی اجرایی سرشماری ثبتي مبنا به بهبود و ارتقای زیرساخت‌های ثبتي، امکان‌پذیری تحقق ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان در سرشماری سال ۱۴۰۵ را با ابهامات جدی مواجه کرده است.

از این رو، مسئله اصلی این پژوهش، بررسی میزان آمادگی نهادی، داده‌ای و اجرایی برای تحقق الزام قانونی درج سؤال معلولیت در سرشماری سال ۱۴۰۵ و تحلیل موانع ساختاری و هماهنگی‌های بین‌بخشی لازم برای اجرای آن است. از سوی دیگر، گذار نظام آماری به رویکرد ثبتي-مبنا از سال ۱۳۹۹ و اجرای آن در سرشماری سال ۱۴۰۵، که نیازمند هماهنگی میان پایگاه‌های اطلاعاتی، ارتقای کیفیت داده‌های موجود و رفع نواقص ثبتي است؛ موضوع دیگری است که تحقق مواد مصرح قانونی در این زمینه را در سرشماری سال ۱۴۰۵ در هاله‌ای از ابهام قرار داده است.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

ارزیابی انجام شده نشان می‌دهد که تکلیف قانونی درج جمعیت افراد دارای معلولیت به تفکیک نوع، در سرشماری‌های عمومی کشور تاکنون عملکرد اجرایی ضعیفی داشته است. شواهد موجود احتمال تکرار ناکارآمدی در سرشماری سال ۱۴۰۵ را تقویت کرده است. در این راستا یکی از موانع اجرایی مهم ماده مورد بحث، تغییر رویکرد سرشماری از روش سنتی به ثبتي مبنا مطابق با مصوبه سال ۱۳۹۹ هیئت دولت است. در همین راستا سازمان بهزیستی کشور در نامه‌ای اعلام کرده است که با اجرای رویکرد ثبتي مبنا، در حال حاضر امکان سنجش جامع ناتوانی در کشور وجود نخواهد داشت؛ زیرا ساختار ثبت‌های اداری موجود فاقد تعاریف یکسان، پوشش جامع و ارتباطات بین‌دستگاهی لازم است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که تشکیل «کمیته فنی شورای راهبردی آمارهای افراد دارای معلولیت» در سال ۱۴۰۱ نیز در عمل پیشرفت مؤثری در راستای اصلاح یا هم‌رسانی سامانه‌های مورد نیاز برای سرشماری سال ۱۴۰۵ نداشته است.

به‌طور خلاصه در سطح اجرایی، چند چالش اصلی مشاهده می‌شود:

نخست، حذف پرسش‌های معلولیت در سرشماری ۱۳۹۵ که با استدلال «محدودیت اقلام در سرشماری الکترونیک» توجیه شد؛ استدلالی که از منظر فنی با ماهیت پرسش‌ها ارتباطی ندارد.

دوم، اختلاف تعاریف معلولیت در کشور و فقدان اجماع میان دستگاه‌ها، که موجب شده است تا شاخص‌های ملی تثبیت نشده و در آمارهای

رسمی صرفاً «تعداد مددجویان تحت پوشش بهزیستی» ثبت شود؛ شاخصی که از نظر مفهومی و عملیاتی با جمعیت واقعی افراد دارای معلولیت منطبق نیست.

سوم، نبود یکپارچگی بین سامانه‌های دستگاه‌های مجری جهت شناسایی افراد دارای معلولیت؛ در این زمینه سامانه سازمان بهزیستی کشور مبتنی بر خوداظهاری، مشروط به نیاز به خدمات و فاقد پیوند با داده‌های وزارت بهداشت (به‌طور مثال سامانه‌های سیب، سپاس و ایمان) و سامانه‌های سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور است.

چهارم، عدم تدوین دستورالعمل ثبت داده‌های معلولیت از سوی مرکز آمار ایران تاکنون.

پنجم، ناهماهنگی بین بخشی و فقدان مشارکت کامل دستگاه‌های اصلی در جلسات مرتبط و ناتوانی مرکز آمار ایران تاکنون در ایجاد هماهنگی‌های مورد انتظار.

ششم، تفسیر محدود مرکز آمار ایران از ماده (۳۳) کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت و مشروط شدن همکاری وزارت بهداشت به اصلاح تعریف قانونی معلولیت، هماهنگی ملی را دشوارتر کرده است.

در این زمینه باید توجه داشت که برخی از راهکارهای آسان از جمله اتکا به پیمایش شیوع‌شناسی سازمان بهزیستی کشور (۱۴۰۱-۱۳۹۷) به‌عنوان جایگزین سرشماری سال ۱۴۰۵، فاقد پشتوانه علمی کافی بوده است. در این رابطه پوشش استانی نامتوازن، بازه زمانی طولانی انجام مطالعه، نمونه‌گیری غیرمتعارف در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ و حذف برخی از انواع معلولیت‌ها در مطالعه مذکور، امکان تعمیم داده‌های این مطالعه را به کل کشور غیرممکن کرده است.

مجموع این یافته‌ها با توجه به نزدیک بودن زمان سرشماری سال ۱۴۰۵، نیاز فوری به ورود دستگاه‌های نظارتی و بازنگری در معماری آماری کشور برای تحقق الزام‌های قانونی مرتبط با آمار معلولیت را لازم آورده است. مقوله‌ای مهم که پیامد آن در سال‌های آتی متوجه دستگاه‌های سیاستگذار و جامعه ذی‌نفعان خواهد شد.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

به‌طور کلی دو راهبرد کلیدی برای رفع شکاف موجود و تحقق ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان پیشنهاد می‌شود. بدیهی است راهبردهای پیشنهادی مکمل یکدیگر بوده و اجرای هم‌زمان آنها می‌تواند مسیر تحقق تکالیف قانونی و بهبود کیفیت آمارهای افراد دارای معلولیت در کشور را فراهم سازد. این راهبردها عبارت‌اند از:

۱. **راهبرد کوتاه‌مدت (با قید فوریت):** تسریع در ایجاد زیرساخت‌های اجرایی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان از جمله؛ تدوین دستورالعمل ملی برای تجمیع و هم‌رسانی داده‌های معلولیت با توجه به اقتضائات سرشماری ثبتی-مبنا، توسط مرکز آمار ایران و ایجاد سامانه ملی ثبت آمار افراد دارای معلولیت تا پیش از سرشماری سال ۱۴۰۵. همچنین اجرای طرح سرشماری معلولیت در کشور با تعیین بودجه مقرر در قانون بودجه سال ۱۴۰۷ در صورت اجرایی نشدن ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان حائز اهمیت است.

۲. **راهبرد بلندمدت:** اصلاح تعریف معلولیت در ماده (۱) قانون حمایت از حقوق معلولان که اکنون یکی از ریشه‌های اختلاف بین دستگاه‌ها بوده است و بازنگری این تعریف با هدف تبیین معیارهای واحد (از جمله ICF)، تقویت کارآمدی نظام ثبتی-مبنا و امکان‌پذیرسازی تلفیق داده‌ها. این تعریف در دو سطح تعاریف عام برای دستگاه‌هایی نظیر مرکز آمار ایران و تعاریف عملیاتی برحسب نوع خدمات دستگاه‌ها قابل برنامه‌ریزی است.

۱. مقدمه

دسترسی به آمار افراد دارای معلولیت یکی از پیش‌نیازهای اساسی برای تحقق سیاست‌گذاری‌های اجتماعی همه‌شمول^۱ به‌شمار می‌آید که ضرورت و الزام به تولید و انتشار آن در اسناد سیاستی کشور به‌نحوی شایسته مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس و به‌موجب ماده (۳۱) «کنوانسیون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» دولت ایران متعهد به جمع‌آوری اطلاعات مناسب با تأکید بر افراد دارای معلولیت، از جمله داده‌های پژوهشی و آماری، جهت تنظیم و اجرای سیاست‌های این کنوانسیون و تضمین دسترسی عمومی بر این آمارها شده است [۱].

همچنین، مطابق با ماده (۱۱) «قانون جامع حمایت از حقوق معلولان» [۲] و ماده (۲۹) «قانون حمایت از حقوق معلولان» [۳] مرکز آمار ایران از سال ۱۳۸۳ مکلف به درج جمعیت افراد دارای معلولیت به تفکیک نوع در سرشماری‌های عمومی کشور و انجام برنامه‌ریزی‌های لازم شده است.^۲

با این حال، به‌رغم وجود الزام‌های قانونی، نظام سیاست‌گذاری کشور دچار «طرد آماری» جمعیت افراد دارای معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن شده است؛ به‌گونه‌ای که آخرین داده‌های افراد دارای معلولیت حاصل از سرشماری‌های عمومی کشور، مربوط به سال ۱۳۹۰ (یعنی حدود چهارده سال پیش) است. ضمن آنکه همین داده‌ها نیز از نظر دقت و تطابق با واقعیت‌های زمانه خود مورد مناقشه متخصصان و دستگاه‌های اجرایی کشور قرار داشته است.

این وضعیت به یقین ضمن طرد اجتماعی افراد دارای معلولیت، بر کیفیت خدمات ارائه شده و بازتوزیع منابع و فرصت‌ها برای جامعه و گروه‌های هدف، آثار قابل توجهی خواهد داشت.

در بررسی علل این طرد آماری، می‌توان به ترک فعل مرکز آمار ایران در حذف اقلام معلولیت در سرشماری سال ۱۳۹۵، اشاره کرد. علاوه بر این، تغییر بازه زمانی اجرای سرشماری‌ها از پنج به ده سال (مصوبه هیئت‌وزیران، ۱۳۹۹) و نیز تغییر شیوه انجام سرشماری عمومی کشور از سنتی به ثبتي-مبنای سال ۱۴۰۵، در غیاب تدارک تمهیدات و زیرساخت‌های لازم برای گروه هدف توان‌خواهان، نه تنها مانع از جبران این نقیصه نشده، بلکه احتمال استمرار ناکارآمدی نظام آماری در احصای آمار افراد دارای معلولیت در سرشماری سال ۱۴۰۵ را نیز تشدید کرده است.

در این رابطه، برخی از پیشنهادها و اقدام‌های میان‌مدت ارائه شده توسط دستگاه‌ها جهت جبران این مسئله نیز با موانع اجرایی روبه‌رو شده یا قابلیت مورد انتظار برای تعمیم به کل جمعیت کشور را نداشته است. به‌طور مثال در سال ۱۳۹۷ «طرح آمارگیری ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی خانوار» از طرف مرکز آمار ایران پیشنهاد شده است. به‌موجب این طرح اگرچه انتظار می‌رفت خلأهای آماری سرشماری ۱۳۹۵ جبران شود؛ اما در نهایت به دلیل فقدان تأمین اعتبار از سوی سازمان برنامه و بودجه، اجرایی نشده و به سرانجام نرسیده است. همچنین نخستین پیمایش وسیع دامنه «شیوع‌شناسی آسیب‌های دائمی و ناتوانی در ایران و بررسی اتیولوژیک آسیب‌ها» که توسط سازمان بهزیستی کشور در فاصله سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲ انجام شده است نیز به دلیل وجود نواقص فنی و روش‌شناختی، قادر به بازنمایی دقیق کل جمعیت نبوده و مورد پذیرش سایر دستگاه‌ها قرار نگرفته است.

1. Inclusive

۲. «مرکز آمار ایران مکلف است در سرشماری‌های عمومی جمعیت کشور به‌نحوی برنامه‌ریزی کند که جمعیت افراد دارای معلولیت به تفکیک نوع معلولیت آنها مشخص شود».

گزارش حاضر در صدد بررسی ابعاد و دلایل این ناکارآمدی و جست‌وجوی راه‌حلی برای جبران این نقیصه، با هدف تحقق ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان در سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۴۰۵ است. بدین منظور، با اتخاذ رویکردی کیفی در پژوهش‌های اجتماعی، پنج مصاحبه نیمه‌ساختار یافته و چهار نشست تخصصی با نمایندگان دستگاه‌های مختلف (وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان بهزیستی کشور، سازمان آموزش و پرورش استثنایی، مرکز آمار ایران و کمیته نظارت بر قانون حمایت از حقوق معلولان)، نخبگان دانشگاهی و نیز نمایندگان جامعه افراد دارای معلولیت برگزار شد.

نتایج حاصل از این مطالعه در چهار بخش: پیشینه، وضعیت درج نوع معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن در ایران پس از انقلاب اسلامی (۱۴۰۴-۱۳۵۷)، چالش‌های اجرایی و تقنینی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان، جمع‌بندی و پیشنهادها ارائه شده است.

۲. پیشینه

۲-۱. سوابق مطالعاتی

«سیاستگذاری شواهدمحور»^۱ یکی از اصول بنیادین حکمرانی خوب^۲ و از الزام‌های تحقق توسعه پایدار به‌شمار می‌رود. این نوع از سیاستگذاری‌ها را می‌توان به‌عنوان فرایندی تعریف کرد که در آن تصمیم‌گیری‌ها مبتنی بر منابع اطلاعاتی دقیق و متعدد صورت می‌گیرد [۴]. فرایندی که می‌تواند در تمام سطوح چرخه سیاستی، شامل: تعریف مسئله و تنظیم دستور کار، تدوین سیاست، انتخاب راه‌حل، طراحی، پیاده‌سازی، پایش، نظارت بر سیاست و ارزیابی مؤثر، به کار گرفته شود [۵]؛ هرچند که این رویکرد در مراحل پیش از تصمیم‌گیری و اجرا بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد.

هدف اصلی از شواهدمحوری در سیاستگذاری‌های اجتماعی، حداکثرسازی اثربخشی، کارایی و عدالت در طراحی و اجرای سیاست‌های بازتوزیعی است [۶]. به این منظور، داده‌ها و آمارها، به‌ویژه آمارهای ملی، منابع اطلاعاتی کلیدی به‌شمار می‌آیند [۴]. این داده‌ها ضمن ارائه توصیف و ترسیم دقیق وضعیت‌ها و روندها، به درک عینی سیاستگذاران از جامعه کمک کرده و در نتیجه به اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه منجر می‌شوند؛ افزون بر اینکه به‌واسطه آنها به سیاستگذاران فرصت داده می‌شود تا از اشتباهات گذشته درس بگیرند. امری که خود در صورت توجه می‌تواند به کاهش احتمال مداخله براساس حدس و گمان، سلیق شخصی و اقدام‌های غیرعلمی و غیرکارشناسی منجر شود. از سوی دیگر، دسترسی آزاد به آمارهای ملی، علاوه بر افزایش امکان شفافیت و پاسخ‌گویی، مردم را قادر می‌سازد تا از چگونگی و چرایی تصمیم‌های مطلع شده و لذا از این طریق نظارت عمومی تسهیل و سرمایه اجتماعی در جوامع تقویت شود. داده‌های آماری در سیاستگذاری شواهدمحور، باید

1. Evidence-Based Policy Making
2. Good Governance

دارای حداقل پنج ویژگی اساسی زیر باشند که معمولاً معیار برنامه‌ریزی‌های آماری قرار می‌گیرد:
به‌روز بودن^۱ [۷].

مقایسه‌پذیری^۲ [۸].

دسترس‌پذیری^۳ [۶].

شفافیت^۴ [۶].

تفکیک‌پذیری^۵ [۹].

این آمارها قاعده‌تاً از طریق نظام‌های آماری در دنیا تهیه می‌شوند. منظور از این نظام، کلیه ارکان (شامل مجموعه دستگاه‌ها و نهادهای درگیر در فعالیت‌های آماری)، وظایف، اقدام‌ها، روابط درونی و بیرونی ارکان با یکدیگر، اصول و نیز قوانین و مقررات حاکم بر وظایف و روابط مزبور [۱۰] است که معمولاً به دو شکل متمرکز یا غیرمتمرکز در کشورها اداره می‌شود. مطابق با تعریف ارائه شده در سند «برنامه ملی توسعه آمار کشور»، نظام ملی آمار ایران متشکل از دستگاه‌های اجرایی کشور با راهبری شورای عالی آمار و مرجعیت مرکز آمار ایران است که وظیفه تولید، اطلاع‌رسانی و توسعه آمارهای رسمی کشور را با رعایت اصول بنیادین آمارهای رسمی و در چارچوب قوانین و مقررات بالادستی بر عهده دارد [۱۱] و به‌صورت نیمه‌متمرکز اداره می‌شود.

در باره نظام آماری ایران مطالعات متعددی در مرکز پژوهش‌های مجلس انجام شده است که از آن جمله می‌توان به سلسله گزارش‌های «آسیب‌شناسی نظام آماری کشور» و «اصلاح نظام آماری کشور» اشاره کرد. این گزارش‌ها ضمن بررسی تطبیقی نظام‌های آماری در جهان به تحلیل چالش‌های ساختاری و نهادی این نهاد در ایران پرداخته‌اند. به‌عنوان مثال در گزارشی با عنوان «[آسیب‌شناسی نظام آماری کشور](#)» **۱. اصول و رویه‌های حاکم بر اداره آمار** چهار اصل بنیادین در اداره نظام آماری ایالات متحده شناسایی شده است. این اصول عبارت‌اند از:

۱ ارتباط با موضوعات سیاست‌گذاری،

۲ اعتبار در بین استفاده‌کنندگان از داده‌ها،

۳ اعتماد در بین ارائه‌دهندگان داده‌ها،

۴ استقلال از فشار سیاسی و سایر عوامل نفوذ بیرونی نامناسب [۱۲].

مطابق با این گزارش برای هر یک از اصول ارائه شده، مجموعه‌ای از ۱۳ رویه عملیاتی معرفی شده است که به‌طور خلاصه در جدول ۱ قابل مشاهده است:

جدول ۱. اصول و رویه‌های حاکم بر نظام آماری آمریکا [۱۲]

ردیف	رویه‌ها	اصل ۱	اصل ۲	اصل ۳	اصل ۴
۱	مأموریت	✓	×	×	✓
۲	اختیار برای استقلال	✓	✓	✓	✓
۳	استفاده از منابع چندگانه داده‌ای	✓	✓	×	×
۴	شفافیت درباره منابع و محدودیت‌ها	×	✓	×	×
۵	انتشار گسترده	✓	✓	×	×
۶	همکاری با استفاده‌کنندگان	✓	✓	×	×
۷	احترام به رازداری و آزادی عمل	×	×	✓	×
۸	حمایت از محرمانه بودن	×	×	✓	×
۹	تعهد به کیفیت	×	✓	×	×
۱۰	برنامه پژوهشی	✓	×	×	✓
۱۱	ارتقای حرفه‌ای کارکنان	×	✓	×	✓
۱۲	ارزیابی درونی و بیرونی	✓	✓	×	✓
۱۳	تشریک مساعی با سایر اداره‌ها	✓	×	×	×

همچنین در گزارش دیگری با عنوان «[آسیب‌شناسی نظام آماری کشور ۴. توصیه‌های سازمان ملل درباره نظام آماری](#)» نظام آماری کشورها برحسب ساختار مدیریتی به دو دسته «متمرکز» و «غیرمتمرکز» تقسیم‌بندی شده‌اند. در این گزارش مهم‌ترین ابزار ایجاد هماهنگی در نظام آماری، قابلیت مقایسه آمارها، سازگاری و یکسان‌سازی تعاریف، مفاهیم، طبقه‌بندی‌ها و قالب‌های آماری و نیز ممانعت از موازی‌کاری معرفی شده است [۱۳].

گزارش «[آسیب‌شناسی نظام آماری کشور ۵. مطالعه تطبیقی قانون آمار در کشورهای منتخب و توصیه‌های سازمان ملل](#)» ضمن تحلیل قوانین آماری کشورهایی نظیر کره جنوبی و ژاپن، نظام آماری ایران را به دلیل تعدد مراکز آماری از جمله: مرکز آمار ایران، شورای عالی آمار، دفاتر منطقه‌ای (استانی) مرکز آمار و دستگاه‌های اجرایی یک نظام نیمه‌متمرکز می‌داند.

در این گزارش با استناد به ماده (۹) قانون تأسیس مرکز آمار ایران، دو مانع اساسی در مسیر اجرای مؤثر این ماده شناسایی شده است: نخست، نبود الزام‌های متقابل برای تبادل داده بین واحدهای آماری و دوم، فقدان ضمانت اجرایی برای همکاری دستگاه‌ها. این در حالی است که در برخی از کشورها با نظام آماری مشابه ایران، مانند کره جنوبی و ژاپن، برای نبود همکاری یا تخلف در ارائه اطلاعات آماری، مجازات‌های مشخصی در نظر گرفته شده است. افزون بر این موارد، گزارش به چالش‌های دیگری از جمله پراکندگی قوانین مرتبط با آمار در کشور و فقدان نظام ارزیابی کیفیت آمارها نیز اشاره دارد [۱۴].

در گزارش «[آسیب‌شناسی نظام آماری کشور ۸. چالش‌های اساسی و ارائه نظام مطلوب](#)» نیز پنج چالش اصلی نظام آماری برای ایران شناسایی شده است. این چالش‌ها شامل: ضعف در استقلال حرفه‌ای، کیفیت و اعتبار پایین آمارها، ناهماهنگی بین اجزای نظام آماری، ناتوانی در پاسخ‌گویی مؤثر به نیازهای آماری و ضعف در تعامل با پاسخ‌گویان و کاربران می‌شود.

همچنین، گزارش بر لزوم انجام اصلاح‌های ساختاری و بازنگاری در قوانین مرتبط با نظام آماری تأکید دارد. این گزارش با الهام از تجربه‌های موفق بین‌المللی، بر ضرورت ایجاد زیرساخت قانونی برای تسهیل اشتراک‌گذاری داده‌های ثبتی و اداری میان واحدهای آماری تأکید می‌کند [۱۵].

۲-۲. سوابق تقنینی

اولین «[قانون سرشماری](#)» عمومی در کشور، سال ۱۳۱۸ به تصویب مجلس شورای ملی رسید [۱۶]. با این حال، انجام نخستین سرشماری عمومی کشور تا سال ۱۳۳۵ به تعویق افتاد. به لحاظ تقنینی اولین الزام مبنی بر ثبت آمار معلولیت در سرشماری‌های عمومی کشور و برنامه‌ریزی برای آن، از طریق ماده (۱۱) «[قانون جامع حمایت از حقوق معلولان](#)» (مصوب سال ۱۳۸۳) [۲] و ماده (۲۹) «[قانون حمایت از حقوق معلولان](#)» (مصوب سال ۱۳۹۶) [۳] در دستور کار دستگاه‌های اجرایی کشور قرار گرفت. همچنین به موجب «[کنوانسیون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت](#)» از سال ۱۳۸۷، دولت ایران متعهد به جمع‌آوری آمار افراد دارای معلولیت در مجامع جهانی شده است [۱]. ضمن آنکه به موجب «سند ملی بیماری‌های نادر» (مصوب سال ۱۴۰۲) به‌روزرسانی و اتصال سامانه ثبت بیماری‌های نادر (سبنا) به سایر پرونده‌های الکترونیک مرتبط، از جمله مراکز دانشگاهی و درمانی، به‌ویژه معاونت بهداشتی وزارت بهداشت و سازمان بهزیستی کشور مقرر شده است. این امر با هدف پایش و ارزیابی معلولیت‌های ناشی از بیماری‌های نادر و پرهیز از ارائه خدمات موازی انجام می‌پذیرد [۱۷].

نظام آماری ایران پس از «[تصویب‌نامه در خصوص تشکیل ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتی- مینا](#)» در سال ۱۳۹۹، با تحول حائز اهمیتی روبه‌رو شد که براساس آن، اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۴۰۵ و پس از آن، باید در دوره‌های زمانی معین و بارویکرد ثبتی مینا انجام شود؛ ضمن آنکه در این تصویب‌نامه آمده است که دبیرخانه این ستاد در مرکز آمار ایران تشکیل خواهد شد [۱۸]. بررسی قوانین برنامه پس از انقلاب نیز حاکی از به‌کارگیری اصطلاح «نظام آمار ملی کشور» برای اولین بار در «[قانون برنامه چهارم توسعه](#)» در سال ۱۳۸۳ است؛ که مطابق با آن دولت به تهیه برنامه ملی آمار مبتنی بر اصلاح و تقویت نهاد مدیریت اطلاعات و آمار ملی کشور، استانداردها، ضوابط، تولید و ارائه آمارهای ثبتی، تقویت و ایجاد پایگاه‌های اطلاعات آماری و اطلاع‌رسانی، ارتقای فرهنگ آماری، چگونگی تعامل دستگاه‌ها، راهبری و انجام هماهنگی‌های لازم جهت اجرا و عملیاتی کردن آن تکلیف شده است [۱۹].

همچنین در «[قانون برنامه توسعه پنجم](#)»، مرکز آمار ایران موظف شده است تا حداکثر ظرف سال اول برنامه، با همکاری دستگاه‌های اجرایی نسبت به تهیه برنامه ملی آماری کشور مبتنی بر فناوری‌های نوین با رعایت استانداردها و ضوابط تولید و انتشار آمارهای رسمی، استقرار نظام آمارهای ثبتی و استقرار و تغذیه مستمر پایگاه اطلاعات آماری کشور اقدام کند [۲۰].

مرکز آمار ایران در «[قانون برنامه ششم توسعه](#)» نیز مکلف به تهیه ارقام آمار ثبتی و نحوه تولید آن ظرف حداکثر مدت نه ماه برای هر یک از دستگاه‌ها تهیه و ابلاغ آن است [۲۱]. همچنین به استناد «[قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور](#)»، مرکز آمار ایران باید با همکاری دستگاه‌های اجرایی نسبت به تهیه برنامه ملی آماری کشور مبتنی بر فناوری‌های نوین با رعایت استانداردها و ضوابط تولید و انتشار آمارهای رسمی، استقرار نظام آمارهای ثبتی و استقرار و تغذیه مستمر پایگاه اطلاعات آماری کشور اقدام کند. این برنامه با پیشنهاد مرکز آمار ایران و تصویب شورای عالی آمار ایران برای دستگاه‌های اجرایی لازم‌الاجراست [۲۲].

جدول ۲. قوانین سرشماری و آمار با تأکید بر آمار افراد دارای معلولیت [۲۴، ۲۳، ۲۰، ۲۶، ۲۱، ۳۱، ۳، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶]

ردیف	نام سند (قانون / تصویب‌نامه)	مرجع تصویب	سال تصویب	شماره ماده / صفحه	نکات برجسته / نقاط ضعف و قوت / پیامدهای اجرا
۱	قانون مرکز آمار ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	ماده الحاقی	تهیه بر نامه ملی آماری کشور مبتنی بر فناوری‌های نوین با رعایت استانداردها و ضوابط تولید و انتشار آمارهای رسمی، استقرار نظام آمارهای ثبتی و استقرار و تغذیه مستمر پایگاه اطلاعات آماری کشور توسط مرکز آمار ایران با همکاری دستگاه‌های اجرایی.
۲	قانون جامع حمایت از حقوق معلولان	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۳	(۱۱)	تکلیف مرکز آمار ایران مبنی بر برنامهریزی سرشماری‌های عمومی جمعیت کشور برای تفکیک نوع معلولیت جمعیت افراد دارای معلولیت.
۳	قانون حمایت از حقوق معلولان		۱۳۹۶	(۲)	
۴	قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۷	(۳۱)	تعهد دولت‌های عضو مبنی بر جمع‌آوری و حفظ اطلاعات مناسب و تفکیک‌شده از جمله داده‌های پژوهشی و آماری برای اثربخشی به این کنوانسیون، ارزیابی اجرای تعهدات دولت‌های عضو و شناسایی و بررسی موانعی که افراد دارای معلولیت در اعمال حقوق‌شان با آنها مواجه می‌شوند؛ با در نظر گرفتن اصل محرمانگی اطلاعات، حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین و اصول اخلاقی.
۵	تصویب‌نامه در خصوص تشکیل ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتی مبنای	هیئت وزیران	۱۳۹۹	(۱)	۱. تشکیل ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتی - مبنای عضویت سازمان برنامه و بودجه کشور (ریس ستاد) و وزارتخانه‌های کشور، ارتباطات و فناوری اطلاعات، راه و شهرسازی، آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، فرهنگ و ارشاد اسلامی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نیرو، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان‌های اداری و استخدامی کشور، ثبت اسناد و املاک کشور و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران (دبیر) در راستای نوسازی نظام آماری کشور و با هدف افزایش سرعت و کاهش هزینه اجرا و نیز کاهش بار پاسخ‌گویی، اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۴۰۵ و پس از آن در دوره‌های زمانی معین با رویکرد ثبتی مبنای، ۳. استقرار دبیرخانه ستاد مذکور در مرکز آمار ایران.
۶	تصویب‌نامه راجع به سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور	هیئت وزیران	۱۳۸۶	هیئت وزیران	سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور هر پنج سال یکبار انجام می‌شود.
۷	سند ملی بیماری‌های نادر	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	۱۴۰۲	----	بهر وزیر سانی و اتصال سامانه ثبت بیماری‌های نادر (سبنا) به سایر پرونده‌های الکترونیکی مراکز مرتبط، از جمله مراکز دانشگاهی و درمانی، به‌ویژه معاونت بهداشتی وزارت بهداشت و سازمان بهزیستی کشور، جهت پایش و ارزیابی معلولیت‌های ناشی از بیماری‌های نادر و پرهیز از ارائه خدمات موازی، همچنین ارائه سرویس و تبادل اطلاعات با سامانه‌های الکترونیکی بیمه سلامت.

ردیف	نام سند (قانون) / تصویب‌نامه	مرجع تصویب	سال تصویب	شماره ماده/صفحه	نکات برجسته / نقاط ضعف و قوت / پیامدهای اجرا
۸	قانون برنامۀ چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۳	(۵۶)	دولت مکلف است در پایان سال اول برنامۀ، برای شکل‌دهی «منظومۀ آمار ملی و مکانی کشور» نسبت به تهیه برنامۀ ملی آمار مبتنی بر اصلاح و تقویت نهاد مدیریت اطلاعات و آمار ملی کشور، استانداردها، ضوابط، تولید و ارائه آمارهای ثبتی، تقویت و ایجاد پایگاه‌های اطلاعات آماری و اطلاع‌رسانی، ارتقای فرهنگ آماری، چگونگی تعامل دستگاه‌ها، راهبری، هماهنگی‌های لازم را انجام و جهت اجرا و عملیاتی کردن آن طی برنامۀ اقدام کند.
۹	قانون برنامۀ پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۹	(۵۴)	برای یکپارچه‌سازی، ساماندهی و رفع موازی‌کاری در نظام آماری کشور: الف) مرکز آمار ایران مرجع رسمی تهیه، اعلام و انتشار آمارهای رسمی کشور است. ب) مرکز آمار ایران حداکثر ظرف سال اول برنامۀ با همکاری دستگاه‌های اجرایی نسبت به تهیه برنامۀ ملی آماری کشور مبتنی بر فناوری‌های نوین با رعایت استانداردها و ضوابط تولید و انتشار آمارهای رسمی، استقرار نظام آمارهای ثبتی و استقرار و تغذیه مستمر پایگاه اطلاعات آماری کشور اقدام کند. این برنامۀ با پیشنهاد مرکز آمار ایران و تصویب شورای عالی آمار برای دستگاه‌های اجرایی لازم‌الاجراست. ج) به دستگاه‌های اجرایی اجازه داده می‌شود در حدود وظایف قانونی خود و در چارچوب ضوابط و استانداردهای مورد تأیید شورای عالی آمار نسبت به تولید آمار تخصصی حوزه مربوط به خود اقدام کنند. نظارت بر حسن اجرای این ماده برعهده معاونت و در صورت تفویض با معاون ذی‌ربط آن (رئیس مرکز آمار ایران) است.
۱۰	قانون برنامۀ پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۶	بند «ت» ماده (۶۷)	دستگاه‌های اجرایی، واحدهای زیر نظر مقام رهبری اعم از نظامی و غیرنظامی در صورت موافقت ایشان، شوراهای اسلامی شهر و روستا و مؤسسات خصوصی حرفه‌ای عهده‌دار مأموریت عمومی موظفند در سامانه‌های الکترونیکی خود، اقلام اطلاعاتی و آمار ثبتی موضوع قانون مرکز آمار ایران مورد نیاز برای ایجاد نظام جامع آمارهای ثبتی و شبکه ملی آمار ایران را ایجاد و حداکثر تا پایان سال دوم اجرای قانون برنامۀ امکان بهره‌برداری الکترونیکی و برخط آن را بر بستر شبکه ملی اطلاعات برای مرکز آمار ایران فراهم کنند. مرکز آمار ایران مکلف است اقلام آمار ثبتی و نحوه تولید آن را حداکثر ظرف مدت ۹ ماه برای هر یک از دستگاه‌ها تهیه و به آنها ابلاغ کند.
۱۱	قانون برنامۀ پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۳	---	حذف کلیات مورد اشاره در قوانین برنامۀ پیشین با هدف یکپارچه‌سازی نظام آماری کشور

ردیف	نام سند (قانون / تصویب‌نامه)	مرجع تصویب	سال تصویب	شماره ماده / صفحه	نکات برجسته / نقاط ضعف و قوت / پیامدهای اجرا
۱۲	قانون احکام دائمی بر نامه‌های توسعه کشور	مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۶	(۱۰)	برای یکپارچه‌سازی، ساماندهی و رفع موازی کاری در نظام آماری کشور (الف) مرکز آمار ایران مرجع رسمی تهیه، اعلام و انتشار آمارهای رسمی کشور است. این بند قبل از ماده (۲) قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰ الحاق می‌شود. (ب) مرکز آمار ایران با همکاری دستگاه‌های اجرایی نسبت به تهیه برنامه ملی آماری کشور مبتنی بر فناوری‌های نوین با رعایت استانداردها و ضوابط تولید و انتشار آمارهای رسمی، استقرار نظام آمارهای ثبتي و استقرار و تغذیه مستمر پایگاه اطلاعات آماری کشور اقدام کند. این برنامه با پیشنهاد مرکز آمار ایران و تصویب شورای عالی آمار ایران برای دستگاه‌های اجرایی لازم‌الاجرا است. (پ) دستگاه‌های اجرایی مانند بانک مرکزی مکلفند در حدود وظایف قانونی خود و در چارچوب ضوابط و استانداردهای شورای عالی آمار ایران، آمار تخصصی حوزه‌های مربوط به خود را تولید و اعلام کنند. در این صورت آمار منتشره آمار تخصصی رسمی است. بندهای «ب» و «پ» به‌عنوان مواد جدید بعد از ماده (۹) قانون مرکز آمار ایران الحاق می‌شود.

۳-۲. نگاهت نهادی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان

مطابق با ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان، مرکز آمار ایران، به‌عنوان دستگاه اجرایی اصلی عهده‌دار تکالیف اختصاصی شده است [۳]. در این زمینه و در راستای ایجاد بستر نهادی لازم، سه گام اجرایی ضروری است.

اول، شناسایی کلیه کانال‌های ورودی اطلاعات ثبتي معلولیت در کشور و دستگاه‌هایی که به‌نحوی محل مراجعه افراد دارای معلولیت قرار دارند. برخی از این نهادها به شرح زیر است:

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان بهزیستی کشور، سازمان تأمین اجتماعی، بنیاد شهید و امور ایثارگران، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، اورژانس کشور، سازمان پزشکی قانونی، سازمان هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، وزارت آموزش و پرورش، سازمان آموزش و پرورش استثنایی، وزارت ورزش و جوانان، قوه قضائیه، نیروی انتظامی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، وزارت کشور و سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

دوم، دریافت تعاریف و آمارهای ثبتي مندرج در هر دستگاه و ایجاد سامانه ثبت متمرکز اطلاعات افراد دارای معلولیت. سوم، ساخت معیارهای تجمیع‌پذیری داده‌های معلولیت، شامل تعریف مشترک عمومی و تعریف عملیاتی براساس شرح وظایف دستگاه‌ها، به‌نحوی که مبنای ثبت اطلاعات مربوطه در سال‌های آتی قرار گیرد. شایان ذکر است که با توجه به تفاوت رویکردهای دستگاه‌های اجرایی کشور در تعریف معلولیت، به‌طور مثال: شناسایی معلولیت به‌عنوان «کم‌توانی اجتماعی» در سازمان بهزیستی کشور، «اختلال» در سازمان آموزش و پرورش استثنایی و «بیماری» یا «آسیب» در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، حصول توافق حول تعریف معیار از طریق تشکیل کمیته فنی - تخصصی، با مشارکت نخبگان دانشگاهی، مدیران و کارشناسان تمام دستگاه‌ها امکان‌پذیر خواهد بود.

۳. وضعیت درج نوع معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن در ایران پس از انقلاب اسلامی

(۱۳۹۵-۱۳۶۵)

پس از انقلاب اسلامی پنج دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن در کشور انجام شده است. از مجموع این سرشماری‌ها تعداد موارد **معلولیت بر حسب نوع** در چهار سرشماری عمومی نفوس و مسکن بررسی شده است و آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۵ فاقد اطلاعات آماری در خصوص افراد دارای معلولیت است. شایان ذکر است که در سرشماری سال ۱۳۶۵ و در بحبوحه جنگ تحمیلی، علاوه بر ثبت تعداد معلولیت بر حسب نوع، موارد **معلولیت بر حسب علت (مادرزادی، بیماری، سوانح و...)** نیز مورد پرسش قرار گرفته است. در جدول ۳ وضعیت درج آمار افراد دارای معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن پس از انقلاب گزارش شده است.

جدول ۳. وضعیت درج معلولیت در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن پس از انقلاب [۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰]

سرشماری	وضعیت معلولیت	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
سرشماری نفوس و مسکن	تعداد موارد معلولیت (یک نوع، دو نوع، سه نوع و بیشتر)	✓	✓	✓	✓	×
	نوع معلولیت	۱✓	۲✓	۳✓	✓	×
	علت معلولیت (مادرزادی، بیماری، سوانح، نامشخص)	✓	×	×	×	×

۳-۱. عملکرد اجرایی ماده (۱۱) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (مصوب سال ۱۳۸۳)

ماده (۱۱): مرکز آمار ایران مکلف است در سرشماری‌های عمومی جمعیت کشور به نحوی برنامه‌ریزی نماید که جمعیت افراد دارای معلولیت به تفکیک نوع معلولیت آنها مشخص گردد.

شاخص ارزیابی:

«قانون جامع حمایت از حقوق معلولان» مصوب مجلس شورای اسلامی، از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۶ و پیش از تصویب «قانون حمایت از حقوق معلولان»، لازم‌الاجرا بوده و به موجب آن درج تعداد و نوع معلولیت در کلیه سرشماری‌های عمومی کشور نه امری اختیاری که جنبه قانونی به خود گرفته است. در این دوره علی‌رغم اجرای این ماده در دو سرشماری اول، سوال معلولیت در سرشماری سال ۱۳۹۵ حذف شده که نوعی ترک فعل به شمار می‌آید. همچنین از حیث دقت داده‌ها نیز آخرین داده‌های سرشماری شده معلولیت کشور (۱۳۹۰) دارای نقایصی بوده است. برخی از این موارد عبارتند از:

- ۱ کم‌برآوردی نسبت جمعیت افراد دارای معلولیت به کل جمعیت کشور در مقایسه با شاخص‌های سازمان جهانی بهداشت (نسبت شناسایی شده ۱/۳ درصد در مقایسه با تخمین‌های حدود ۱۰ درصد از جمعیت کل می‌باشد) [۳۲].
- ۲ عدم پوشش مطلوب جمعیت زنان و روستاییان دارای معلولیت [۳۲].
- ۳ عدم شناسایی قابل استناد جمعیت افراد دارای معلولیت ثبت شده در سازمان بهزیستی کشور. در این سرشماری آمار برخی از

۱. انواع معلولیت بر حسب موارد زیر دسته‌بندی شده است: نابینا، کرولال، کر، قطع دست یا پا یا هر دو، نقص دست راست، نقص دست چپ، نقص پای راست، نقص پای چپ، فلج کامل.
۲. انواع معلولیت بر حسب موارد زیر دسته‌بندی شده است: نابینا، ناشنوا، جسمی حرکتی، عقب‌مانده ذهنی.
۳. انواع معلولیت بر حسب موارد زیر دسته‌بندی شده است: نابینا، ناشنوا، اختلال در گفتار و صدا، قطع دست، نقص دست، قطع پا، نقص پا، نقص تنه، اختلال ذهنی.

طبقه‌بندی‌های پنج‌گانه معلولیت (به استثنا جسمی - حرکتی) به‌طور قابل توجهی کمتر از جمعیت شناسایی شده در سازمان بهزیستی کشور گزارش شده است. این موضوع با در نظر گرفتن تأیید نوع معلولیت‌های شناسایی شده در سازمان بهزیستی کشور از طریق کمیسیون پزشکی توانبخشی، اعطای کارت معلولیت به افراد شناسایی شده تحت پوشش سازمان بهزیستی و عدم پوشش صددرصدی توانخواهان ذیل این دستگاه، حاکی از نداشتن دقت مورد انتظار در انجام سرشماری است [۳۳].

۲-۳. عملکرد اجرایی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان (مصوب سال ۱۳۹۶)

ماده (۲۹): مرکز آمار ایران مکلف است در سرشماری‌های عمومی جمعیت کشور به نحوی برنامه‌ریزی نماید که جمعیت افراد دارای معلولیت به تفکیک نوع معلولیت آنها مشخص گردد.

شاخص ارزیابی:

این ماده چنانچه عیناً در «قانون جامع حمایت از حقوق معلولان» نیز قید شده، دو وظیفه را برای دستگاه مجری به دنبال داشته است:

۱) **درج جمعیت افراد دارای معلولیت (به تفکیک نوع معلولیت) در سرشماری‌های عمومی،**

۲) **برنامه‌ریزی جهت اجرای ماده.**

از آنجا که بازه زمانی تصویب این قانون (۱۳۹۶) تا نگارش گزارش (۱۴۰۴)، موعد انجام هیچ سرشماری عمومی نفوس و مسکن در کشور نبوده است؛ ارزیابی عملکرد ماده صرفاً متمرکز بر تکلیف برنامه‌ریزی است. مطابق با مصوبه هیئت دولت در سال ۱۳۹۹ مرکز آمار ایران مکلف شده است تا «در راستای نوسازی نظام آماري کشور و با هدف افزایش سرعت و کاهش هزینه اجرا و نیز کاهش بار پاسخ‌گویی»، با تشکیل «ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتي مبنا» متشکل از ۱۵ دستگاه، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۴۰۵ و پس از آن را در دوره‌های زمانی معین با رویکرد ثبتي مبنا اجرایی کند [۲۱].

این مصوبه که به استناد ماده (۱۰) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (مصوب سال ۱۳۹۵) نوشته شده است؛ تهیه برنامه ملی آماري مبتنی بر فناوری‌های نوین با رعایت استانداردها و ضوابط تولید و انتشار آمارهای رسمی، استقرار نظام آمارهای ثبتي و استقرار و تغذیه مستمر پایگاه اطلاعات آماري کشور را مدنظر قرار داده است. در راستای تحقق این تکلیف و در ارتباط با ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان، به درخواست وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در ابتدای سال ۱۴۰۱ کمیته فنی شورای راهبردی آمارهای افراد دارای معلولیت متشکل از مرکز آمار ایران و سازمان بهزیستی کشور تشکیل شده است که دو جلسه در سال ۱۴۰۱ در این زمینه برگزار شده است. از مجموع ارزیابی انجام گرفته، به نظر می‌رسد ماحصل این جلسات نیز پیشرفت قابل توجهی در اصلاح، ایجاد یا هم‌رسانی سامانه‌های موجود مورد نیاز برای انجام سرشماری ۱۴۰۵ نداشته است [۳۳].

همچنین مستند به مصوبه اولین جلسه «ستاد ملی سرشماری عمومی ثبتي مبنا» مورخ ۱۳۹۹/۱۰/۱۳ مرکز آمار ایران در راستای اجرای ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان موظف به موارد زیر شده است:

- تشکیل دبیرخانه ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتي مبنا ۱۴۰۵ با عضویت نمایندگان دستگاه‌های اجرایی عضو برای انجام وظایف محوله از سوی ستاد،

- گزارش‌های دوره‌ای از عملکرد و پیشرفت فعالیت‌های ستاد ملی و اجرای آن،

- فراهم کردن تمهیدات و زمینه‌های لازم برای اجرای مراحل آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن به روش ثبتي مبنا تا قبل از

سال ۱۴۰۵،

- تدوین و ارائه استانداردهای آماری مورد نیاز ثبت‌های آماری به تمام دستگاه‌های اجرایی،
- ایجاد و به‌روزرسانی ثبت‌های آماری با استفاده از ریزداده‌های دستگاه‌های اجرایی،
- ارائه گزارش‌های دوره‌ای از نحوه همکاری دستگاه‌ها با مرکز آمار ایران در تأمین ریزداده‌ها [۳۱].

ارزیابی صورت گرفته توسط مرکز پژوهش‌های مجلس حاکی از عدم تحقق انتظارات و وجود موانع اجرایی جدی جهت اجرایی شدن تکلیف مورد بحث در سرشماری آتی (۱۴۰۵) بوده است. بر این اساس و با توجه به عدم تحقق الزامات قانونی مورد بحث به‌رغم گذشت حدود ۲۱ سال از زمان تصویب قوانین مرتبط، ورود و پیگیری دستگاه‌های نظارتی و اجرایی کشور را با قید فوریت ضرورت بخشیده است.

۴. چالش‌های اجرایی و تقنینی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان

بنا بر مطالعه انجام شده، اهم چالش‌های اجرایی مرتبط با درج آمار افراد دارای معلولیت در سرشماری‌های عمومی کشور به روش ثبتی مبنا به شرح زیر است:

۱- **فقدان شفافیت مرکز آمار ایران:** مرکز آمار ایران یک‌بار در سال ۱۳۹۵ سؤالات مرتبط با معلولیت را در سرشماری حذف کرده است. دستگاه مجری، علت این امر را محدودیت ایجاد شده در نتیجه تغییر ابزار و شیوه جمع‌آوری اطلاعات در سرشماری (از «فرم کاغذی» به «تبلت») اعلام کرده است [۲۵]. دلیلی که قانع‌کننده به نظر نمی‌رسد چرا که استفاده از تکنولوژی و نوسازی نظام آمارگیری کشور قاعدتاً باید به تسریع و تقویت داده‌های حاصل از سرشماری‌ها منجر شود؛ نه اینکه عملکردی به‌مراتب ضعیف‌تر یا ناکارآمدتر از رویکردهای سنتی را به دنبال داشته باشد. به نظر می‌رسد رویکرد کاهش بار مالی در این زمینه بر کیفیت سرشماری غلبه کرده است.

۲- **فقدان سامانه یکپارچه شناسایی آمار افراد دارای معلولیت در کشور:** در حال حاضر، مهم‌ترین سامانه محل رجوع دستگاه‌های مختلف در آمار رسمی افراد دارای معلولیت، سامانه «ارغوان» سازمان بهزیستی کشور با شناسایی حدود ۱،۶۵۱،۴۹۴ نفر تا پایان آذر ماه ۱۴۰۴ است؛ که به دلایل زیر نمی‌تواند مبنای تعمیم به کل افراد دارای معلولیت در کشور قرار بگیرد.

- شیوه شناسایی خوداظهاری و نه شناسایی فعال در سازمان بهزیستی کشور،
- وابستگی معیارهای شناسایی افراد دارای معلولیت در سازمان بهزیستی کشور به ارائه خدمت،
- وجود انگ اجتماعی «مددجو»، در صورت ثبت در سامانه سازمان بهزیستی کشور به‌عنوان یکی از موانع ثبت آمار معلولیت در سامانه‌های سازمان بهزیستی کشور،

- نقص در تبدیل داده اداری سازمان بهزیستی کشور به داده مورد نیاز برای سرشماری،
- نقص در اتصال داده‌های این سازمان با سایر مراجع شناسایی موجود، مانند وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور،

● کمبود نیروی متخصص و اشکالات فنی در کمیسیون‌های شناسایی معلولیت مستقر در سازمان بهزیستی کشور حسب ماده (۱) قانون حمایت از حقوق معلولان،

- عدم پیگیری سایر دستگاه‌های دارای سامانه‌های ثبت اطلاعات افراد دارای معلولیت از سوی مرکز آمار ایران با وجود شناسایی و ثبت اطلاعات افراد دارای معلولیت خدمت‌گیرنده. به‌طور مثال و بنا بر اظهارات کارشناسان در جلسه مرکز پژوهش‌های مجلس که به‌همین منظور برگزار گردید، در سال گذشته حدود ۵۰۰۰ فرد دارای انواع معلولیت از بیمارستان‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خدمت گرفته‌اند و حدود ۹۰۰۰ کودک توسط سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور با انواعی از معلولیت شناسایی شده‌اند. در این زمینه

وزارت بهداشت با دسترسی به سامانه‌های ثبتی ایمان، سپاس و سیب، همچنین دسترسی مستقیم به جامعه در تمام نقاط کشور از طریق مراقبت‌های اولیه سلامت (PHC) و سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور با دسترسی به سامانه‌های سیرت و سیدا، ظرفیت مناسبی در راستای ارتقا آمار افراد دارای معلولیت کشور دارد. با این وجود یکی از چالش‌های اصلی عدم اتصال درون و بیرون دستگاهی این سامانه‌هاست.

۳ **فقدان تهیه دستورالعمل ثبت آمار افراد دارای معلولیت توسط مرکز آمار ایران:** به اذعان مرکز آمار ایران، در جلسه هماهنگی بین بخشی در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تاکنون دستورالعمل ثبت داده‌های ثبتی - مبنای برای حوزه‌های جمعیت، املاک و آموزش توسط مرکز آمار تهیه شده است اما این دستورالعمل در خصوص آمار معلولیت در کشور به‌رغم گذشت ۲۱ سال تهیه نشده است [۳۳].

۴ **ناهماهنگی گسترده بین بخشی در کشور:** وجود سامانه‌های آماری متعدد در سازمان‌های مختلف، مستلزم هماهنگی و همکاری قابل توجه است. عدم دعوت از نمایندگان سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در دو جلسه کمیته فنی شورای راهبردی آمارهای افراد دارای معلولیت، مانع از حصول نتیجه‌ای مطلوب و مؤثر شد.

۵ **نبود شفافیت و اجماع حول شاخص‌های ملی معلولیت در آمارهای رسمی کشور:** بر اساس بند «الف» ماده (۶) سومین برنامه ملی توسعه آمار کشور، مرکز آمار ایران مکلف شده است تا با همکاری دستگاه‌های اجرایی، «فهرست آمارهای رسمی ایران» را تهیه و پس از تصویب شورای عالی آمار ابلاغ کند. در عناوین فهرست این آمارها در سال‌های ۱۴۰۱، ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ صرفاً به «تعداد مددجویان کم‌توان (معلولان) تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور» اشاره شده است. ضمن آنکه همچنان میان دستگاه‌های مختلف، درباره تعاریف گوناگون معلولیت اختلاف نظر وجود دارد و مرکز آمار ایران تاکنون موفق به تثبیت تعاریف معیار از جمله ICF متناسب با نیازهای ملی نشده است.

۶ **تفسیر نادرست مرکز آمار ایران از وظایف «مراجع ملی» در ماده واحد کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت:** بر اساس تبصره «۱» ماده واحد این کنوانسیون، وزارت رفاه و تأمین اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) و بنیاد شهید و امور ایثارگران مراجع ملی موضوع ماده (۳۳) محسوب می‌شوند. بر حسب این ماده دولت‌های عضو، بر مبنای نظام سازمانی خود، «یک یا چند مرجع ملی درون دولتی را برای موضوع‌های مرتبط با اجرای این کنوانسیون تعیین خواهند کرد»؛ ضمن آنکه «توجه کافی را به ایجاد یا تعیین سازوکارهای هماهنگی در درون دولت برای تسهیل در اقدام‌های مرتبط در بخش‌های گوناگون و سطوح مختلف مبذول خواهند کرد» [۱]. به‌رغم این موضوع، استنباط مرکز آمار ایران، مرجعیت سازمان بهزیستی کشور در موضوع آماری به استناد بخش اول این ماده است که تفسیر نادرستی است.

۷ **مشروط کردن همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به اصلاح تعریف معلولیت در قانون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت:** به‌موجب ماده (۱) این قانون، فردی دارای معلولیت شخصی است که به تأیید کمیسیون پزشکی - توان بخشی تعیین نوع و تعیین شدت معلولیت سازمان بهزیستی کشور برسد. به‌رغم اینکه به‌نظر می‌رسد این تعریف در قانون باید بر حسب خدمات دستگاه‌های مختلف بازبینی و اصلاح شود که خود در گزارش دیگری در مرکز پژوهش‌های مجلس مورد توجه است؛ نقطه مغفول از نظر این وزارتخانه بند «۲» تصویب‌نامه در خصوص تشکیل ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتی - مبنای بر «الزام کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی و نهادهای عمومی غیردولتی بر همکاری کامل با مرکز آمار ایران و اشتراک گذاری هر نوع ریزداده و اطلاعات آماری مورد نیاز این مرکز در چارچوب ماده (۹) قانون مرکز آمار ایران، بدون اخذ» است.

۸ **نگاه تقلیل‌گرایانه در اکتفا به شیوع‌شناسی معلولیت، انجام شده توسط سازمان بهزیستی کشور:** مطالعه «شیوع‌شناسی آسیب‌های دائمی و ناتوانی در ایران و بررسی اتیولوژیک آسیب‌ها» که در فاصله سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۷ در ۱۹ استان کشور انجام شده است اگرچه به‌عنوان اولین و جامع‌ترین مطالعه ملی معلولیت در کشور اهمیت دارد؛ اما حداقل به دلایل زیر قابل تعمیم به کل کشور و جایگزینی با سرشماری عمومی نفوس و مسکن نیست:

- فقدان توزیع نمونه یکپارچه کشوری: این مطالعه صرفاً در ۱۹ استان کشور انجام شده است،
- انجام مطالعه در بازه زمانی ۵ ساله با وجود مقطعی بودن پیمایش و نقض روش شناختی،
- فقدان انجام نمونه‌گیری هم‌زمان در استان‌ها: مطالعه در سه مرحله زمانی مجزا انجام شده است. مرحله اول: ۳ استان، مرحله دوم: ۶ استان، مرحله سوم: ۱۰ استان،
- حذف برخی از انواع معلولیت‌ها در مطالعه، از جمله: بیماران روانی مزمن، اختلالات طیف اوتیسم و اختلالات شناختی.

۵. جمع‌بندی و پیشنهادها

بر اساس ارزیابی صورت گرفته در این مطالعه باید گفت، به‌رغم گذشت بیش از ۲۱ سال از تکلیف مرکز آمار ایران به درج تعداد و نوع معلولیت در سرشماری‌های عمومی کشور در دو «قانون جامع حمایت از حقوق معلولان» و «قانون حمایت از حقوق معلولان» و تعهدات بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران در تهیه آمار افراد دارای معلولیت برای سیاستگذاری در این حوزه، که به‌موجب تصویب «قانون کنوانسیون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» از سال ۱۳۸۷ لازم‌الاجراست؛ این مهم تحقق مورد انتظار را نیافته است. در حقیقت، آخرین آمار مربوط به افراد دارای معلولیت کشور از طریق سرشماری سال ۱۳۹۰ جمع‌آوری شده است که خود نیز از نظر مطابقت با تخمین سازمان جهانی بهداشت از جمعیت افراد دارای معلولیت دچار کم‌برآوردی قابل توجه است. همچنین با توجه به مصوبه هیئت وزیران مبنی بر انجام سرشماری ثبتی-مبنا در سال ۱۳۹۹ کلیه سرشماری‌ها پس از این تاریخ، دیگر به‌صورت تمام‌شماری از درب منازل انجام نخواهد گرفت و در اولین تجربه یعنی در سال ۱۴۰۵ با اتکاب بر داده‌های ثبتی در دستگاه‌های دولتی و اتصال سامانه‌ها، پالایش و پردازش داده‌های موجود در صورت نیاز نمونه‌گیری‌های محدود، جهت تکمیل داده‌ها انجام خواهد شد.

در این زمینه یکی از وظایف مهم مرکز آمار ایران در همکاری با دستگاه‌های مختلف ایجاد تعاریف استاندارد، شناسایی کانال‌های ورودی داده‌های معلولیت و فراخوانی آنها جهت همکاری بوده است. با این حال، در حوزه مذکور، نتایج حاکی از فقدان پیگیری‌های لازم و چشم‌اندازی روشن برای سرشماری سال ۱۴۰۵ است. به‌طور مثال وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با وجود در اختیار داشتن سامانه‌های سیب، ایمان، سپاس و سبنا و اعلام ظرفیت جهت افزودن اقلام آماري به سامانه‌های خود با توجه به شبکه گسترده دسترسی سطح ۱ به جامعه، همچنان در جلسه‌ها و تصمیم‌گیری‌های مربوطه حضور نداشته است. ضمن آنکه سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور نیز از طریق سامانه سیدا، اطلاعات مرتبط با طرح‌های سنجش کودکان شش سال آماده ورود به دبستان و نیز اطلاعات کودکان در حال تحصیل در مدارس عادی و استثنایی کشور را در اختیار دارد اما این سازمان نیز از جمله دستگاه‌های اصلی شناسایی آمار است که به جلسه‌های تصمیم‌گیری فراخوانده نشده است.

با توجه به فرصت کوتاه تا اجرای سرشماری سال ۱۴۰۵ دو راهبرد کوتاه‌مدت و بلندمدت و یک پیشنهاد ساختاری جهت رفع این مسئله و تحقق ماده (۲۹) پیشنهاد می‌شود.

راهبرد کوتاه‌مدت (با قید فوریت): ورود دستگاه‌های نظارتی و هماهنگ‌کننده در بخش دولتی با قید فوریت، جهت تسریع در ایجاد زیرساخت‌های اجرای ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان از جمله تهیه دستورالعمل تجمیع و هم‌رسانی داده‌های افراد دارای معلولیت موجود در کلیه دستگاه‌های دولتی و انقلابی. در این رابطه ایجاد سامانه جامع ثبت افراد دارای معلولیت از طریق تجمیع داده‌های ثبتی در کلیه دستگاه‌های شناسایی افراد دارای معلولیت ضرورت دارد. همچنین اجرای طرح سرشماری معلولیت در کشور با تعیین بودجه مقرر در قانون بودجه سال ۱۴۰۶ در صورت عدم اجرای ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان حائز اهمیت است.

راهبرد بلندمدت: اصلاح تعریف معلولیت، مندرج در ماده (۱) قانون حمایت از حقوق معلولان به عنوان یکی از مناقشه‌های موجود بین دستگاه‌ها، جهت اصلاح فرایندهای اجرای سرشماری ثبتی مینا. در این زمینه لازم است کمیته‌ای جهت تعریف یکپارچه معلولیت در کشور و نیز تعاریف عملیاتی این مفهوم متناسب با شرح وظایف دستگاه‌های اجرایی مبتنی بر استانداردهای مورد اتفاق تعیین شود.

منابع و مأخذ

- [۱] کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت. (۱۳۸۷). پیش‌نویس تصویب شده کنوانسیون در ایران. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۲] قانون جامع حمایت از حقوق معلولان. (۱۳۸۳). مصوب مجلس شورای اسلامی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۳] قانون حمایت از حقوق معلولان (۱۳۹۶). مصوب مجلس شورای اسلامی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [4] Building Capacity for Evidence-Informed Policy-Making: Lessons from Country Experiences -OECD Public Governance Reviews, 2020.
- [5] Howlett, M., Ramesh, M., & Perl, A. (2017). Studying public policy: Principles and processes (4th ed.). Oxford University Press.
- [6] Head, B. W. (2010). Reconsidering evidence-based policy: Key issues and challenges. Policy and Society, 29(2), 77-94.
- [7] Nutley, S. M., Walter, I., & Davies, H. T. O. (2007). Using Evidence: How Research Can Inform Public Services. Policy Press.
- [8] Madans, J. H., Loeb, M. E., & Altman, B. M. (2011). Measuring disability and monitoring the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: The work of the Washington Group on Disability Statistics. BMC Public Health, 11(S4), S4.
- [9] United Nations. (2020). Guidelines on data collection methods to support disability-inclusive development.
- [۱۰] دبیرخانه شورای عالی آمار، <https://amar.org.ir/secretariat-of-the-high-council-of-statistics>، ۱۶۳۶۳۹۵.
- [۱۱] مستندات برنامه ملی آمار کشور (جلد اول) (۱۳۸۶)، تهران: معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی مرکز آمار ایران جمهوری.
- [۱۲] خیرخواهان، جعفر. (۱۳۹۶). آسیب‌شناسی نظام آماری کشور ۱. اصول و رویه‌های حاکم بر اداره آمار. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۱۳] عسگری، جعفر و موسوی‌نیک، سیدهادی. (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی نظام آماری کشور ۴. توصیه‌های سازمان ملل درباره نظام آماری. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۱۴] موسوی‌نیک، سیدهادی، عسگری، جعفر. (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی نظام آماری کشور ۵. مطالعه تطبیقی قانون آمار در کشورهای منتخب

و توصیه‌های سازمان ملل. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۶۶۱۶.

[۱۵] موسوی نیک، سیدهادی. عسگری، جعفر. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی نظام آماری کشور ۸. چالش‌های اساسی و ارائه نظام مطلوب. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۸۶۲۳.

[۱۶] قانون سبج احوال (۱۳۰۷). مصوب مجلس شورای ملی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۱۷] قانون سرشماری (۱۳۱۸). مصوب مجلس شورای ملی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۱۸] قانون تأسیس مرکز آمار ایران با اصلاحات و الحاقات بعدی (۱۳۴۴)، تهران: سامانه ملی قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران.

[۱۹] قانون مرکز آمار ایران (۱۳۵۳)، تهران: سامانه ملی قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران.

[۲۰] سند ملی بیماری‌های نادر (۱۴۰۲)، تهران: پایگاه ملی اطلاع‌رسانی قوانین و مقررات کشور.

[۲۱] تصویب‌نامه در خصوص تشکیل ستاد ملی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ثبتی مینا (۱۳۹۹)، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۲۲] قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳)، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۲۳] قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹)، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۲۴] قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶)، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۲۵] قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (۱۳۹۶)، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۲۶] تصویب‌نامه راجع به سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور مصوب ۱۳۸۶/۲/۱۹، هیئت‌وزیران، تهران: سامانه ملی قوانین و مقررات.

[۲۷] قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳)، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

[۲۸] نامه رئیس مرکز آمار ایران به معاون دفتر معاونت اول رئیس‌جمهور و رئیس سازمان بهزیستی کشور مورخ ۱۴۰۱/۴/۱ به شماره ۶۸۲۳/۱۴۰۱، تهران: مرکز آمار ایران.

[۲۹] مرکز آمار ایران. نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵، تهران: مرکز آمار ایران؛ ۱۳۶۵.

[۳۰] مرکز آمار ایران. نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵، تهران: مرکز آمار ایران؛ ۱۳۷۵.

[۳۱] مرکز آمار ایران. نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵، تهران: مرکز آمار ایران؛ ۱۳۸۵.

[۳۲] مرکز آمار ایران. نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، تهران: مرکز آمار ایران؛ ۱۳۹۰.

[۳۳] مرکز آمار ایران. نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵. تهران: مرکز آمار ایران؛ ۱۳۹۵.

[۳۴] مصوبات اولین جلسه ستاد ملی سرشماری عمومی و مسکن ثبتی مینا ۱۴۰۵، بخشنامه شماره ۵۴۳۸۱۶، مورخ ۱۳۹۹/۱۰/۱۳ سازمان برنامه و بودجه کشور.

[۳۵] صورت‌جلسه بررسی آمارهای معلولیت، (۱۴۰۱/۵/۱۱)، تهران: مرکز آمار ایران.

[۳۶] صورت‌جلسه نشست بین‌بخشی وضعیت اجرای ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان، ۱۴۰۴/۹/۹، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

گزیده سیاستی

عدم تدوین دستور العمل ثبت داده‌های معلولیت از سوی مرکز آمار ایران، ناهماهنگی بین بخشی و عدم مشارکت یکپارچه دستگاه‌های ثبت ورود داده‌های معلولیت از جمله موانع اجرایی ماده (۲۹) قانون حمایت از حقوق معلولان است که نیازمند اقدام‌های اجرایی و نظارتی فوری است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir